

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Wprowadzenie do projektowania przestrzeni. Modernizacja istniejącej przestrzeni architektonicznej.

mgr Aleksander Radziszewski, asyst.

Projektowanie przestrzeni

Spis treści:

1. Istota związku pomiędzy psychiką a projektowaniem.
 - Definicja modelu M. G. Studer’a zatytułowanego “Projektowanie z punktu widzenia zachowań ludzkich”.
 - Definicja teorii Rittel’a zatytułowanej “Myślowne środki projektowania przed działaniem”.
 - Definicja teorii V. Banzjanc’a zatytułowanej “Psychologiczne procesy uczenia się”.
 - Definicja koncepcji Alexandra zatytułowanej “Synteza formy”.
2. Forma Otwarta Oskara Hansena jako wstęp do myślenia o projektowaniu.
3. Percepcja przestrzeni.
 - Asocjacja. Gestalt - wrodzone mechanizmy percepcyjne.
 - Strukturalizm.
 - Gestalt - wrodzone mechanizmy percepcyjne.
 - Konstruktywizm i gibsonizm.
 - Determinanty infrakulturowe i prekulturowe percepcji przestrzeni.
4. Zasady modernizacji istniejącej przestrzeni architektonicznej (Z. Szparkowski).
 - Przestrzeń wewnątrz przestrzeni.
 - Zmiana lub przekształcenie przestrzeni wewnętrznej w ramach osłony przestrzennej.
 - Skręcanie przestrzeni wewnętrznej.
 - Przestrzeń podłączona.
 - Różna przestrzeń pączkująca.

- Ogniuwo łączące.
- Przestrzeń przyległa.

1. Istota związku pomiędzy psychiką a projektowaniem.

Psyche jest synonimem tego, co ożywia, czyli nadaje sens, tchnienie, rozum, plan, logikę, program, harmonię, uczucie i przede wszystkim intencję. W skrócie można więc powiedzieć, że psyche stanowi niezbywalny wymiar człowieczeństwa. To właśnie dzięki psyche, człowiek nie jest tylko organizmem reagującym na różne bodźce płynące z otoczenia, ale, co istotne, jest podmiotem, który sam od siebie jest źródłem i sprawcą idei, działań i rzeczy. Funkcjonowanie człowieka nie opiera się więc tylko na działaniach instynktownych, czyli na odruchowych reakcjach pomiędzy bodźcem a pewną użytecznością (utilitas), których głównym celem i wartością jest zapewnienie przetrwania danego organizmu w otoczeniu. Ponadto, działania instynktowne w kontekście projektowania przestrzeni nie są cechą tylko i wyłącznie ludzką, gdyż potrzeba bezpieczeństwa, a co za tym idzie - tworzenia bezpiecznej przestrzeni, nie jest obca również zwierzętom. Można by się nawet zastanowić, czy potrzeba kreacji bezpiecznej przestrzeni u człowieka nie wytworzyła się na skutek nie tylko wewnętrznego impulsu, ale i naśladownictwa innych zwierząt. Idealnym przykładem obrazującym tę potrzebę jest architektura samoistna, którą w dużej mierze tworzą dzieci, budując różne zamknięte przestrzenie z dostępnych materiałów (domki z kocy i tym podobne). Działań tego typu nie można jeszcze określić mianem "sztuki budowania", ponieważ jest to działanie instynktowne, a powstałe formy nie posiadają czytelnego i określonego planu oraz intencji, która pozwalałaby między innymi na ich praktyczne użytkowanie.

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

1. Przykład architektury samoistnej tworzonej przez dzieci.

Podsumowując - w przypadku działań instynktownych efektem działania projektowego jest to, co ma użyteczny charakter w kontekście biologicznie zaprogramowanej potrzeby przetrwania. A każde działanie wykraczające poza to, stanowi odbicie naszego ładu psychicznego, nie jest już tylko odruchem, ale świadomie ukształtowanym ładem naszego umysłu. Tak więc o sztuką budowania można określić tylko to, co posiada świadomą strukturę z zakodowanym sensem, celem, planem i czytelną intencją. Co istotne, takie rozumienie podejścia do projektowania ukazuje, że ujęcie ładu w kontekście projektowania nie jest danym na zawsze stanem, ponieważ może zanikać, na przykład wskutek wojen i tym podobnych działań. Zanik ładu psychicznego w architekturze, ogólnie w projektowaniu, może nastąpić również w wyniku niemożności ich prawidłowego użytkowania, a co za tym idzie - zaniku intencji projektanta. Dlatego "architektura i inne pochodne projektowania istnieją zarówno w formie fizycznej przestrzeni, jak i w niematerialnej formie zachowań ludzkich w psychologicznej przestrzeni życia, (...) a obydwie przejawy istnienia tych projektów wzajemnie się warunkują i potrzebują, z tym, że dla funkcji prymarnej projektu właściwym czynnikiem animującym jest spójny plan, a dla funkcji sekundarnej – rozpoznawalna intencja".

A czym zatem jest samo projektowanie? Rozwój teoretycznej refleksji odnoszącej się do projektowania w ostatnich kilku dziesięcioleciach był tak intensywny, że przyglądając się nawet najnowszym definicjom, trudno przytoczyć tylko jedną, bo różnic w ich pojmowaniu jest tyle, ilu je tworzących. Istnieje jednak kilka, których znajomość może być przydatna, a nawet niezbędna do rozumienia całego procesu, jakim jest projektowanie.

- **Definicja modelu M. G. Studer'a zatytułowanego "Projektowanie z punktu widzenia zachowań ludzkich".**

Początek cytatu.

"Podstawowym założeniem, na którym oparty jest model Studera, jest stwierdzenie, że w każdym przypadku projektowania środowiska architektonicznego należy brać pod uwagę uczestnictwo ludzi w projektowanym środowisku a podstawową jednostką

analizy jest zachowanie się. W związku z tym, że z projektowania architektonicznego nie da się wykluczyć uczestnictwa ludzi, należy ustalić jednostkę analizy systemu ludzie-środowisko. Zachowanie się jest najlepszą jednostką analizy i stanowi klasę zmiennych obejmującą zestaw biologicznych i niebiologicznych potrzeb. Rozwiązanie projektowe i jego poprawność polegają na dopasowaniu systemu fizycznego środowiska do systemu zachowań ludzi, wynikających z psychologicznych i fizjologicznych ich właściwości. W związku z tym projektowanie architektoniczne obejmuje dwa elementy: projektowanie systemu zachowania się ludzi oraz projektowanie fizycznego systemu środowiska spełniającego wymagania systemu zachowania się. Zakończeniem procesu projektowania jest taka realizacja systemu fizycznego środowiska, która spełnia wszystkie podstawowe wymagania systemu zachowania się. Pozycję wejściową cyklu projektowania zajmuje projektowanie modelu systemu zachowania się ludzi, a dopiero po nim następuje projektowanie fizycznego systemu środowiska, np. miasta, budynku, szkoły, szpitala. Ten sposób postępowania, uznający za punkt wyjścia procesu projektowania modelowanie uwarunkowań zachowaniowych, a nie stereotypową listę fizycznych wymagań przestrzeni, oznacza, że detekcja, wyodrębnienie oraz struktura problemu projektowego wyrasta z analizy systemu zachowania się ludzi. Tak więc jedynie poprzez analizę zmiennych zachowaniowych możliwe jest odpowiednie określenie wielkości, jakości i zależności między elementami projektowanego środowiska architektonicznego”. Koniec cytatu.

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Rzeczpospolita
Polska

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

2. Jednym z działań przystosowawczych podejmowanych przez ludzi w środowisku jest zawłaszczanie przestrzeni prowadzące do personalnej kontroli nad środowiskiem. Użytkownik zmieniając czasowo lub na stałe elementy otoczenia wkomponowuje w środowisko niejako swoje własne „projekty”, podobnie, jak na widocznej fotografii.

- **Definicja teorii Rittel'a zatytułowanej "Myślowne środki projektowania przed działaniem".**

Początek cytatu.

"Zakłada ona, że projektant nie potrzebuje ani też nie dąży do wyjaśnienia części universum, lecz poszukuje zmiany jego części. W poszukiwaniu rozwiązania problemu projektowego podejmuje on przede wszystkim próbę rozwinięcia szeregu alternatywnych kierunków działania, a następnie stara się przewidzieć ich rezultaty oraz prawdopodobieństwo wystąpienia. Wreszcie projektant dokonuje ich oceny, wybierając to działanie, które uważa za rozwiązanie. Rozwiązanie projektowe jest planem dochodzenia do rozwiązania, a nie samym rozwiązaniem. Najistotniejszym elementem projektowania według Rittla jest argumentacja (deliberacja). Proces argumentacji dotyczy zarówno grupy osób, jak i jednostki. Najogólniej rzecz biorąc, jest to proces myślowy polegający na rozważaniu alternatyw, ustosunkowywaniu się do nich, wnioskowaniu o zaletach każdej z nich i podjęciu decyzji." Koniec cytatu.

- **Definicja teorii V. Banzjanc'a zatytułowanej "Psychologiczne procesy uczenia się".**

Początek cytatu.

"Według jego poglądów, proces projektowania polega na formułowaniu przez projektanta problemu i poszukiwaniu dlań rozwiązania. Sformułowanie problemu nigdy nie jest ostateczne, lecz odzwierciedla jedynie sposób rozumienia go na podstawie posiadanej w danym momencie wiedzy projektanta. Sposób sformułowania problemu determinuje sposób jego rozwiązania. Tak więc poszukiwanie rozwiązania jest poszukiwaniem definicji takiego rozwiązania, które w stopniu możliwie największym stanowi zadośćuczynienie wiedzy projektanta w danym czasie. Sformułowane rozwiązanie podlega dokumentowaniu, które rozpoczyna się w fazie formułowania problemu i jest kontynuowane w fazie określania rozwiązania. Wszystkie trzy fazy procesu projektowania mogą przebiegać równocześnie. Ostatecznym celem dokumentacji jest komunikowanie sformułowania i rozwiązania problemu. Natomiast pośrednia

rola dokumentacji polega na ułatwianiu projektantowi definiowania problemu i jego rozwiązania. Dzięki dokumentacji projektant łatwiej może wykryć zarówno nowe aspekty problemu i jego rozwiązania, jak i niespójność swoich poglądów.” Koniec cytatu.

- **Definicja koncepcji Alexandra zatytułowanej “Synteza formy”.**

Początek cytatu.

“Stwierdził on istotną zależność między wzorem problemu, a procesem projektowania fizycznej formy. Fizyczna forma jest zawsze odpowiedzią na dany problem projektowy. Idea Alexandra opiera się na założeniu, że tak samo ważna jest droga prowadząca do rozwiązania problemu, co jego rozwiązanie. Według definicji Alexandra proces projektowania składa się z dwóch faz: pierwsza faza to analiza, druga – synteza. Analityczna faza procesu projektowania polega na dekompozycji problemu, tzn. na rozbiciu problemu na elementy składowe i pohierarchizowaniu ich w określonym porządku. Punktem wyjścia fazy analitycznej jest analiza wymagań, rezultatem natomiast jest program, realizowany w fazie następnej. Faza druga – faza syntezy – polega na wyprowadzaniu formy z programu. Istotą procesu projektowania jest proces organizowania kryteriów projektowych, ich podział na podsystemy, a te z kolei na pod-podsystemy. W przypadku rynku jako placu targowego pełen zestaw kryteriów projektowych obejmuje czynniki społeczno-psychologiczne oraz takie elementy jak: funkcję w zakresie transportowania, eksponowania i magazynowania towarów, problemy związane z utrzymaniem i konserwacją, problemy przebudowy zgodnie ze standardami nowoczesności i wymaganiami konserwatorskimi, problemy zarządzania terenem, problemy identyfikacji ze społecznością i miejscem, współzarządzanie, problemy własnościowe. Elementy te ulegają rozbiciu na elementy składowe. Pierwszy subsystem elementów składowych związany jest z perspektywą biurokratyczną: założeń i ograniczeń nieprzekraczalnych przez nikogo. Drugi zbiór elementów wiąże się z perspektywą użytkownika przestrzeni rynku przez kupców. Trzeci subsystem kryteriów projektowych wiąże się z perspektywą użytkowników, takich jak mieszkańcy, stali klienci, przypadkowi przechodnie.

Alexander w dalszych swoich pracach uzupełnił swój dekompozycyjny model projektowania, dostosowany do projektowania wspomaganego komputerowo, o tzw. „wzory zachowania”. Idea, którą nazwał wzorami (patterns) ma w zamierzeniu autora wzbogacić zawodowych architektów o trwały środek projektowania, który zastosowany w zbliżonych warunkach da zawsze podobny efekt. Innymi słowy, Alexandrowi chodziło o to, aby doświadczenie, jakie zdobywa projektant w analizowaniu problemu projektowego przez pryzmat zachowań użytkownika nie umykały bezpowrotnie wraz z odłożeniem dokumentacji projektowej na półki, lecz były wykorzystywane w następnych projektach. Zdaniem Alexandra nie zawsze trzeba zaczynać analizę kryteriów projektowych od początku, bowiem pozwalają na to zdobyte wcześniej doświadczenia i zsumowane obserwacje w formie tzw „wzorów” zachowań charakterystycznych dla określonych sytuacji. W myśl tej idei Alexander zaczął budować katalog wzorów, które pozwalają w obliczu tego samego problemu na takie samo rozwiązanie.” Koniec cytatu.

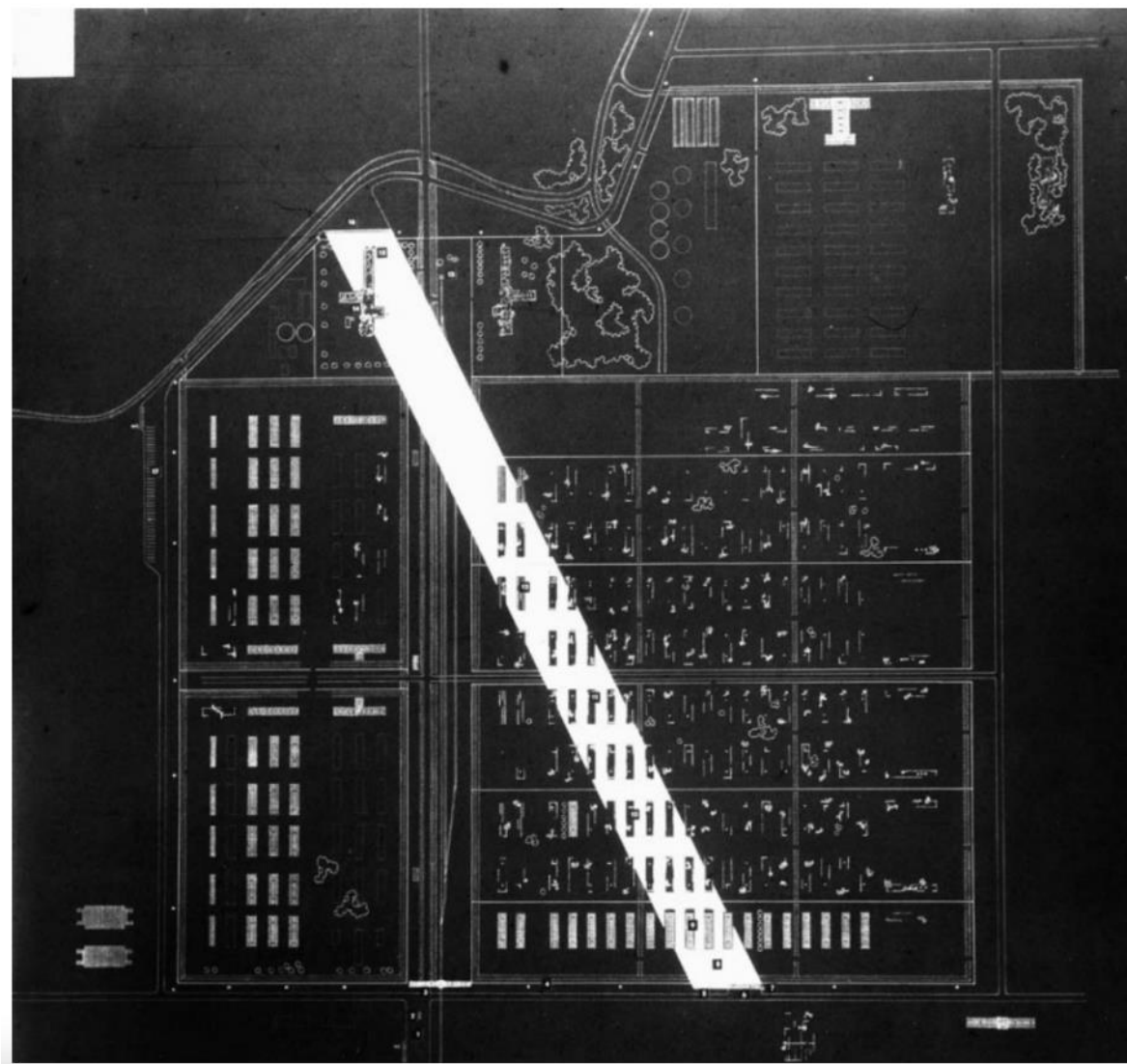
2. Forma Otwarta Oskara Hansena jako wstęp do myślenia o projektowaniu.

O Formie Otwartej trzeba myśleć jako o “kształtowaniu przestrzeni poznawczej, rozumianej jako tło eksponującej zmieniające się zdarzenia w życiu przyrody i człowieka”. Kształtowanie przestrzeni musi być przy tym harmonijne, czyli takie, które łączy przestrzeń kulturową człowieka z otaczającym go światem naturalnym. Tym samym projekty opierające się na koncepcji Formy Otwartej szanują indywidualność ich odbiorców i użytkowników, dając im przestrzeń do swobodnej interpretacji i przemyśleń. Takie podejście przeciwstawia się prymatowi i kultowi dogmatycznego dyktatu objawiającego się poprzez dominację przedmiotu w przestrzeni. W Formie Otwartej Oskar Hansen przesunął znaczenie i pierwszoplanowość na przeciętnego człowieka, co objawiało się szczególnie w projektach osiedli mieszkaniowych, gdzie Hansen traktował “działalność każdego człowieka w swoim mieszkaniu jako formę przestrzenną, na zewnątrz zaś ta forma miała być jednym z elementów polemiki plastycznej różnych form podobnego typu - rezultatu innych działalności ludzkich”. Rola architekta w tym kontekście przestawała być prymarna, a stawała się jedynie pomocnicza,

ograniczona do “eksponowania tych działań w procesie zmian i przekształceń w oparciu o kryterium czytelności poszczególnych form”. Tak więc Forma Otwarta, jak opisywał to sam Hansen, sugerowała silne odcięcie się od schematu, w którym nadrzędną rolę mają specjaliści, “miała otworzyć szeroko oczy na wszechstronne możliwości poszczególnych ludzi, na wzajemne między nimi relacje, na sztukę zdarzeń”, dzięki czemu każda jednostka, czyli odbiorca, stawał się współautorem przestrzeni projektu. Należało jednak pamiętać, aby przy otwartości na inność i różnorodność każdego człowieka, nie dopuścić do chaosu i utraty czytelności projektu. Końce Forma Otwarta, wg Hansena, mogłaby się stać "realizmem naszych czasów". Rolą artysty byłoby to, aby szanując "inność" każdego człowieka nie dopuścić do chaosu. Zgodnie z teorią Formy Otwartej “artysta przez artefakt artystyczny, nie tworzy zamkniętego dzieła sztuki, lecz buduje możliwość kontekstu i interpretacji. Dzieło o formie otwartej jest zawsze gotowe, aby znaleźć się w nowych okolicznościach, w nowym czasie, w nowej relacji ze zmienną rzeczywistością. Od odbiorcy, który jest jednocześnie widzem i aktorem biorącym czynny udział, żąda indywidualnej interpretacji i obliuguje go do budowania kontekstu. Dzięki temu dzieło zawsze żyje, nie traci aktualności i tym samym nie marnotrawi środków. Artysta postuluje bezklasowość, egalitaryzm, bezhierarchiczność, demokrację, niedogmatyczność, decentralizację, asymetrię.”.

Do najlepszych przykładów praktycznego wykorzystania koncepcji Formy Otwartej w twórczości i działalności Oskara Hansena należy nagrodzony w konkursie na projekt Pomnika Ofiar Faszyzmu w Oświęcimiu “Pomnik - Droga”, który - choć ostatecznie nigdy nie powstał - został przez jury konkursu oceniony najwyżej. Oskar Hansen wraz z zespołem (byli w nim także Jerzy Jarnuszkiewicz, Zofia Hansen, Julian Pałka, Edmund Kupiecki, Lechośław Rosiński, Tadeusz Plasota) zaproponowali projekt na ten czas abstrakcyjny, bo wymykający się ówczesnym standardom i zasadom myślenia o tego typu realizacjach, zaskakująco przełamując dotychczasową dosłowność koncepcji tradycyjnych form pomnikowych. “Zespół Hansena przeciął obozowy obszar ukośną drogą – symbolicznie przekreślając to założenie. Z surowej, czarnej drogi zwiedzający mieliby oglądać pozostałości obozu, które z czasem pochłaniałaby roślinność. Sam ten symboliczny gest opowiadałby więcej, niż rzeźbiarskie upamiętnienie ofiar czy zapis wojennych wydarzeń.” Jeden z członków zespołu, Jerzy Jarnuszkiewicz, tłumaczył później, że “w tych warunkach współautorem pomnika należy uczynić odbiorcę,

człowieka odwiedzającego obóz, nasz udział zaś sprowadzić do roli przewodnika, czy może raczej reżysera, który by nakreślił linię przewodnią, uwypuklił najbardziej ważne elementy tego dramatycznego spektaklu.”

3. Projekt konkursowy “Pomnik - Droga” przygotowany w zespole: Zofia i Oskar Hansen, Jerzy Jarnuszkiewicz, Edmund Kupiecki, Julian Pałka, Lechosław Rosiński.

3. Percepcja przestrzeni

Już Arystoteles twierdził, że stajemy się tacy, jak rzeczy, które poznajemy, a wiele stuleci później Winston Churchill powiedział, że “najpierw kształtujemy budynki, a później budynki kształtują nas”. Dzięki percepcji jesteśmy w stanie zrozumieć i zinterpretować otaczający nas świat, są to “procesy zmysłowe oraz interpretujące je jako wytwór obiektów lub wydarzeń pochodzących z zewnętrznego, trójwymiarowego świata”. Tak więc percepcja w szerszym znaczeniu “oznacza rejestrację i uchwycenie przedmiotów i zdarzeń środowiska zewnętrznego: ich odbiór sensoryczny, zrozumienie, identyfikację i określenie werbalne oraz przygotowanie do reakcji na bodziec”. Systemy percepcyjne człowieka umożliwiają mu widzieć, słyszeć, czuć smak, czuć zapach oraz czuć dotyk i zmiany temperatury. Istotne jest również poczucie świadomości, czyli otoczenia. Co jest nowym i ważnym wątkiem w kontekście percepcji przestrzeni, to wprowadzenie systemu podstawowej orientacji góra/dół, przód/tył, lewo/prawo. Międzykulturowe podobieństwo w pojmowaniu przestrzeni wynika, zdaniem Yi-Fu Tuana, z określania jej za pomocą ciała ludzkiego, które wyznacza kategorie: wysoko, nisko, przód, tył, lewa, prawa, centrum, dalsze otoczenie. Większość badaczy z zakresu psychologii międzykulturowej zakłada identyczność aparatu percepcyjnego u wszystkich ludzi, tak więc ludzie z epoki faraona mają takie same warunki percepcyjne jak człowiek współczesny. Wrażenia przestrzenne są niewątpliwie takie same lub podobne dla każdego człowieka. Z pomocą wzroku postrzegamy głębokość przestrzeni, rodzaj jej ograniczeń, przedmioty znajdujące się w niej położone bliżej są lepiej zdefiniowane, aniżeli położone dalej. Wzrok jest naszym głównym zmysłem przestrzennym, który daje nam urozmaicone układy kształtów i barw w trzech wymiarach, lecz jest on także zmysłem czasu, ponieważ widzimy następstwo, ruch i zmianę. Gdy przechodzimy przez określoną przestrzeń słyszymy dźwięki, gdyż są one pochłaniane lub odbijane od płaszczyzn danej przestrzeni lub

pomieszczenia. Percepcja słuchowa jest zależna od czynnika ludzkiego w danej przestrzeni lub zdarzeń w niej zachodzących. Czujemy również specyficzne zapachy charakterystyczne dla określonej przestrzeni. Odczuwamy powierzchnie i jesteśmy w stanie ją konkretnie określić jako twardą lub miękką. Temperatura przestrzeni wpływa na naszą percepcję – chłód kościelnej nawy lub stała temperatura pomieszczeń klimatyzowanych oddziałują zupełnie inaczej. Wrażenie smakowe nie pozostają w bezpośrednim związku z przestrzenią i zachowaniami przestrzennymi. Jednakże niektóre cechy przestrzenne, takie jak oświetlenie czy barwa mogą moderować wrażenia smakowe. Niektóre przestrzenie mogą wywoływać indywidualne reakcje, ponieważ doświadczenia przestrzeni są określane także osobistymi doświadczeniami. Pamięć w tym przypadku odgrywa istotną rolę, np. jakieś konkretne wspomnienia.

- **Asocjacionizm.**

Początek cytatu.

“Najważniejszą tezą psychologii asocjacionistycznej jest to, że wszystkie złożone akty psychiczne (spostrzeganie, uczenie się, przypominanie, akty woli, uczucia) tworzą się poprzez asocjację (kojarzenie) z wrażeń, podobnie jak cząsteczki z atomów (dlatego psychologię asocjacionistyczną zwano też atomistyczną). W asocjacionizmie powstawanie asocjacji jest głównym mechanizmem życia psychicznego. Zagadnieniem tym interesował się już Arystoteles, ale jako twórcę tej psychologii podaje się Hartleya, który usystematyzował prawo kojarzeń. Zasadę tę przyjmował m.in. Wilhelm Wundt - twórca psychologii eksperymentalnej. Inni wybitni przedstawiciele tej psychologii to m.in.: John Stuart Mill, Johann Friedrich Herbart i Herbert Spencer. Od końca XIX w. do początku XX w. asocjacionizm stopniowo tracił na popularności. Ważną modyfikację teorii spowodowała nauka o odruchach warunkowych, która wykazała, że odruchów tych nie da się wytłumaczyć na zasadzie samego tylko współwystępowania zjawisk. Powrócił dopiero w nowej formie – koneksjonizmu w latach 50. XX wieku. Teoria ta spotkała się z krytyką ze strony psychologii postaci a następnie psychologii funkcjonalnej oraz operacjonizmu. Atomizm psychologiczny to koncepcja, według której psychika składa się z najprostszych,

nierozkładalnych elementów - wrażeń, aktów woli, uczuć, myśli. Spostrzeżenia powstają w wyniku sumowania wrażeń, np. aby spostrzec różę muszę połączyć ze sobą wrażenie barwy, kształtu, wrażenia zapachowe. Wrażenia łączone są ze sobą na mocy praw kojarzenia. Cztery prawa kojarzenia, które wyodrębnił Arystoteles to: przez styczność w czasie (muzyka), przez styczność w przestrzeni, przez podobieństwo, przez kontrast. Jedną z konsekwencji przyjęcia tezy o sumowaniu wrażeń w spostrzeżenia było stwierdzenie, że pewna suma wrażeń zawsze powinna prowadzić do wytworzenia tego samego spostrzeżenia”. Koniec cytatu.

Podsumowując więc, asocjacionizm odnosi się do prymatu części nad całością, gdzie wrażenia są pierwotne, a spostrzeżenia wtórne, natomiast łączenie wrażeń w spostrzeżenia następuje na podstawie praw kojarzenia. Tak więc wszystkie części w polu percepcyjnym są jednakowo ważne.

- **Strukturalizm.**

Początek cytatu.

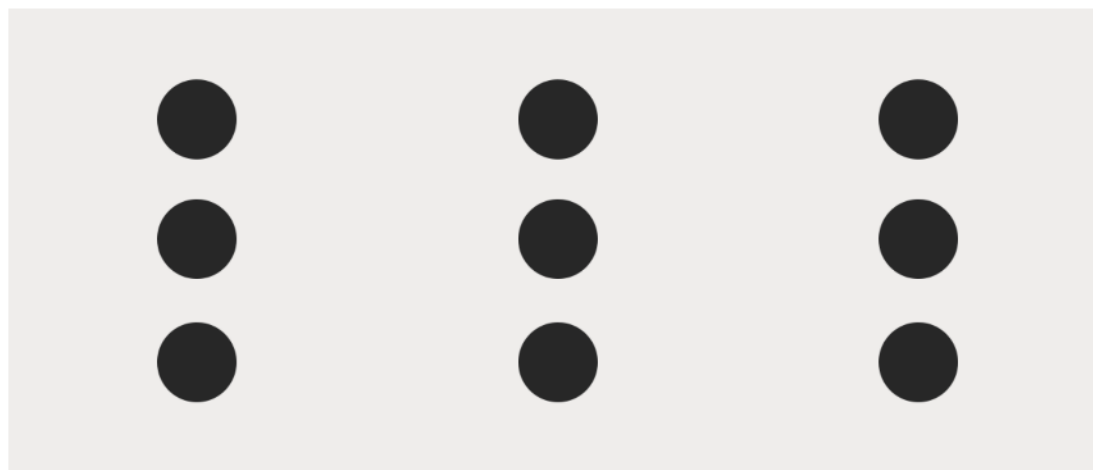
“W doświadczeniu wewnętrznym najpierw pojawiają się spostrzeżenia, wrażenia są natomiast wtórne, są rezultatem analizy spostrzeżeń. Ich wyodrębnienie wymaga pewnego wysiłku (np. wrażenie kształtu, koloru). Spostrzeganiem rządzą prawa wyodrębniania całości. Ze strukturalizmem wiąże się również pojęcie syntezy percepcyjnej, mówiąca o tym, że wyodrębnienie przedmiotu z otoczenia możliwe jest dzięki zdolności podziału pola spostrzeżeniowego na figurę i tło. Figura zawsze określona jest swoim kształtem, jest wysunięta ku przodowi, silniej się narzuca i wydaje się jaśniejsza. Tło natomiast postrzegane jest jako niekształtne i jest z tyłu. Co istotne - podział na figurę i tło jest niezależne od dotychczasowego doświadczenia”. Koniec cytatu.

Podsumowując więc, strukturalizm odnosi się do prymatu całości nad częściami, spostrzeżenia są pierwotne, a wrażenia można poznać dopiero na podstawie analizy spostrzeżeń. Wyodrębnianie całości następuje na podstawie określonych zasad; zasady te mają charakter

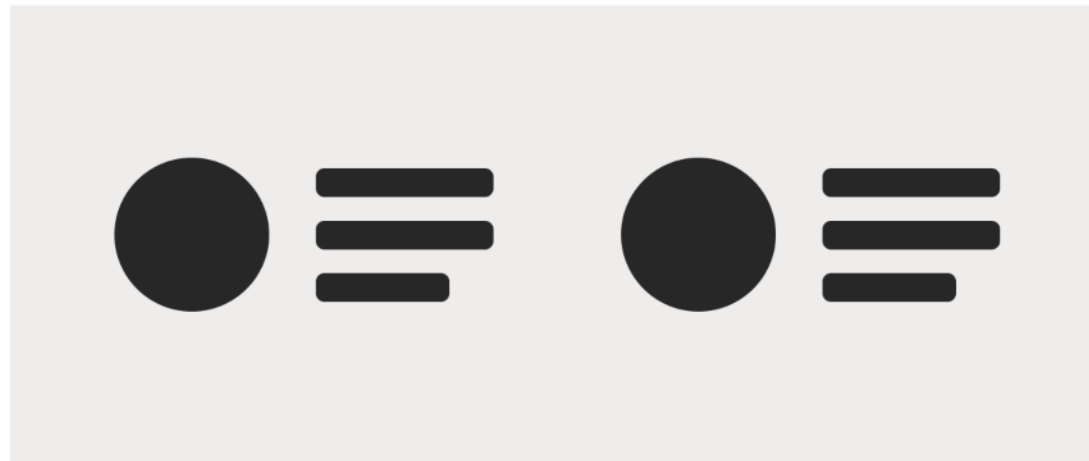
wrodzony, a w polu percepcyjnym można wyodrębnić figurę (część ważniejsza) oraz tło (część mniej ważna). W strukturalizmie nieznane są fizjologiczne podstawy spostrzeżeń oraz ich spoiwa.

- **Gestalt - wrodzone mechanizmy percepcyjne.**

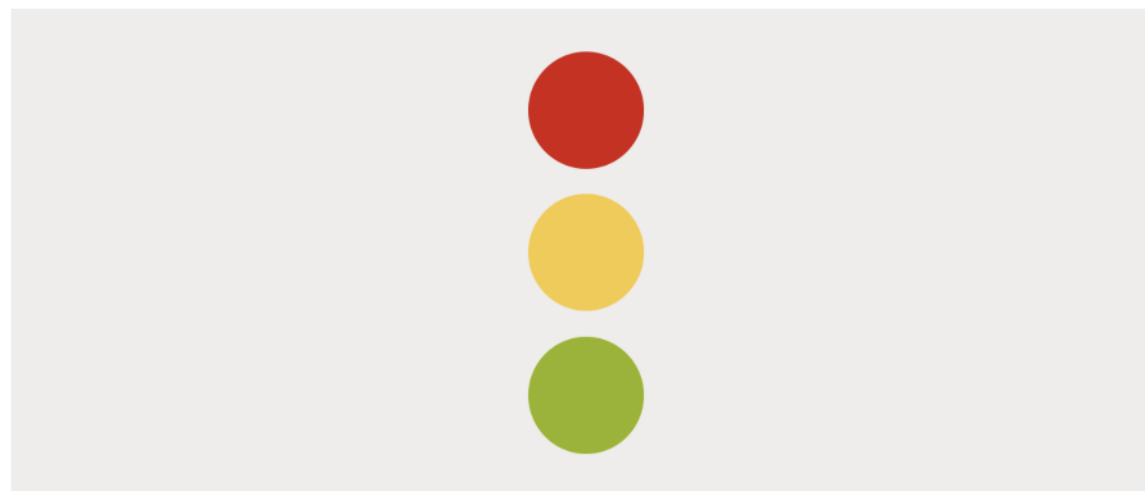
Słowo Gestalt oznacza dosłownie postać, formę lub wzór, ale jego użycie odzwierciedla ideę, że całość różni się jakościowo od sumy swoich części. Innymi słowy, mózg tworzy percepcję, która jest czymś więcej niż sumą dostępnych bodźców zmysłowych, i robi to w sposób przewidywalny. Psychologowie pracujący w nurcie Gestalt przełożyli te przewidywalne sposoby na zasady, które opisują, jak organizujemy informacje zmysłowe. Jedną z zasad Gestalt jest relacja figura–tło. Zgodnie z tą zasadą mamy tendencję do dzielenia naszego świata wizualnego na figury i tło. Figura to przedmiot lub osoba znajdujące się w centrum pola widzenia, tło zaś to drugi plan.

4. Grafika ilustrująca zasadę bliskości (obiekty znajdujące się blisko siebie widziane są jako jedna grupa).

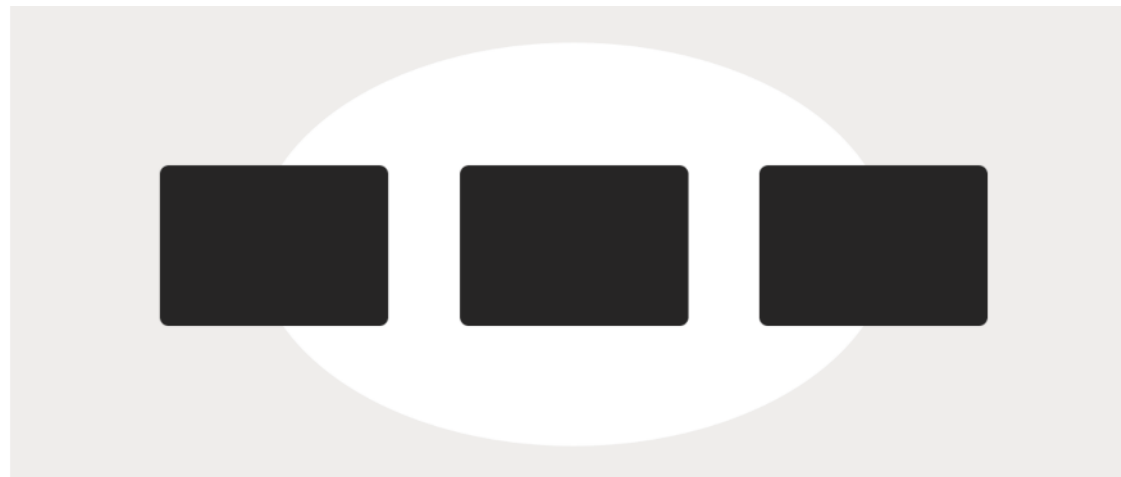
5. Grafika ilustrująca zasadę podobieństwa (obiekty podobne do siebie, widziane są jako jedna grupa).

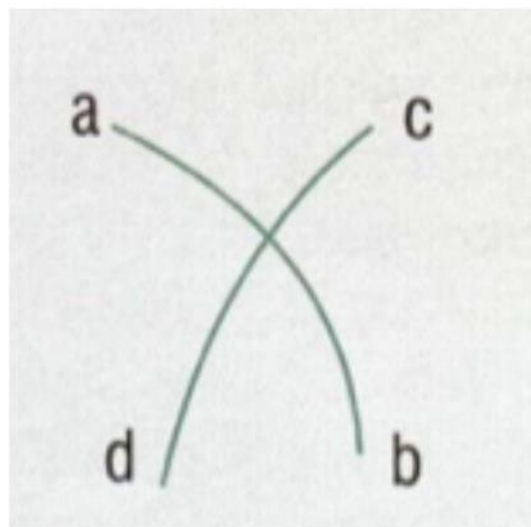
6. Grafika ilustrująca zasadę doświadczenia (przyzwyczajenia).

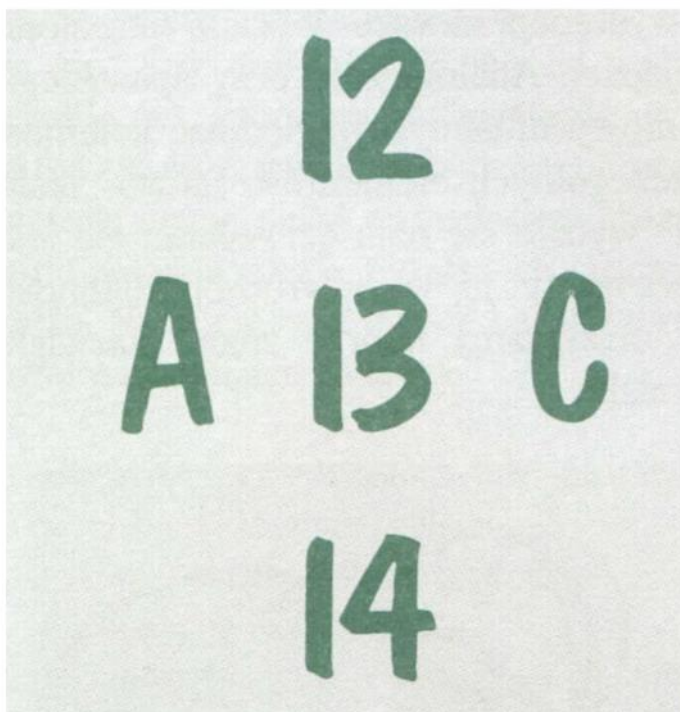
7. Grafika ilustrująca zasadę symetrii.

8. Grafika ilustrująca zasadę figury i tła.

9. Grafika ilustrująca zasadę dobrej kontynuacji.

10. Grafika ilustrująca zasadę kontekstu.

- **Konstruktywizm i gibsonizm.**

W kontekście percepcji przestrzeni konstruktywizm wyróżnia wpływ oczekiwań i znajomości bodźca na spostrzeganie, a to zależne jest od wcześniejszej wiedzy, tak więc dochodzi do zniekształcenia tych spostrzeżeń, ponieważ dopasowujemy je do tej wiedzy. Gibsonizm natomiast porusza wątek percepcji bezpośredniej, w której istotne jest spostrzeganie pragmatycznych funkcji, zwrócenie uwagi na bogactwo informacji dostępnej w środowisku i dynamiczny charakter percepcji (ruch, aktywność podmiotu), a percepcja nie polega na postrzeganiu fizycznych własności przedmiotu, lecz na spostrzeganiu ofert. Oferta, czyli afordancja, to “trwały wzór w zmieniających się kompleksach bodźców fizycznych. Wzór ten nie dotyczy jedynie czysto obiektywnej charakterystyki spostrzeganego przedmiotu. Zawiera on także składnik subiektywny, wskazujący jakiego rodzaju działanie można podjąć w stosunku do tego przedmiotu. Oferta wskazuje więc na pewien związek między przedmiotem a jego potencjalnym użytkownikiem”.

- **Determinanty infrakulturowe i prekulturowe percepcji przestrzeni.**

Determinanty infrakulturowe percepcji przestrzeni odnoszą się do zachowań tworzących kulturę, a jednocześnie noszących na sobie piętno biologiczne przeszłości człowieka. Jest to instynktowna baza zachowań człowieka. Każdy człowiek ma zakodowane pewne formy reagowania na bodźce płynące z otoczenia, które są niezależne od oddziaływań otoczenia i nie podlegają procesowi uczenia się (lęk wysokości, względne poczucie bezpieczeństwa itd.) Odczuwanie bólu i faktury jest wdrukowaniem biologicznym percepcji przestrzeni, który w pewnych okolicznościach jest czynnikiem ważniejszym niż głód.

Natomiast determinanty prekulturowe odnoszą się do fizjologicznych mechanizmów zachowania się, kontrolujących zachowanie się jednostki ludzkiej w danym momencie życia, a dla której kultura dostarcza struktury i znaczenia, oraz do których m.in. odwołuje się nauka chcąc dokonać porównania między kulturą A i kulturą B. Człowiek doznając wrażeń dotykowych czy węchowych reaguje na stymulację docierającą z otoczenia bezpośrednio, tj. na fizyczną naturę bodźca, oraz pośrednio tj. na jego znaczenie ukryte w

określonej kulturze. (Dotyk w kulturach arabskich i śródziemnomorskich ma inne znaczenie choć tę samą fizyczną stymulację). Przestrzeń dotykowa ma istotne znaczenie z punktu widzenia poczucia bezpieczeństwa. Przestrzeń odbierana zmysłem dotyku uważa się za przestrzeń o wiele bardziej przyjazną człowiekowi niż przestrzeń wizualna (poczucie bezpieczeństwa w szczególności wzmacnia dotyk aktywny. Projekty przestrzeni życia powinny umożliwiać człowiekowi eksplorację dotykową, dzięki czemu chroni swoją psychikę, przed niedoborem informacji o świecie, w którym się znajduje. Faktura powinna stanowić jeden z najważniejszych elementów projektowania, ponieważ pamięć dotykowa opiera się na najbardziej osobiście doświadczonych wrażeniach zmysłowych. Ludzie zachowują się inaczej w przestrzeniach „gładkich”, przeszklonych przestrzeniach a inaczej w chropowatych. Co istotne w tym kontekście - ze względu na pamięć dotykową istnieje łatwość przełożenia doznań wzrokowych na wyobrażenie doznań dotykowych. Natomiast gdy na wrażenie dotykowe, nałożymy wrażenia świetlne, barwne, akustyczne i zapachowe uzyskujemy, uzyskujemy niezliczoną liczbę możliwych kombinacji doznań przestrzennych, a co za tym idzie - zachowań przestrzennych.

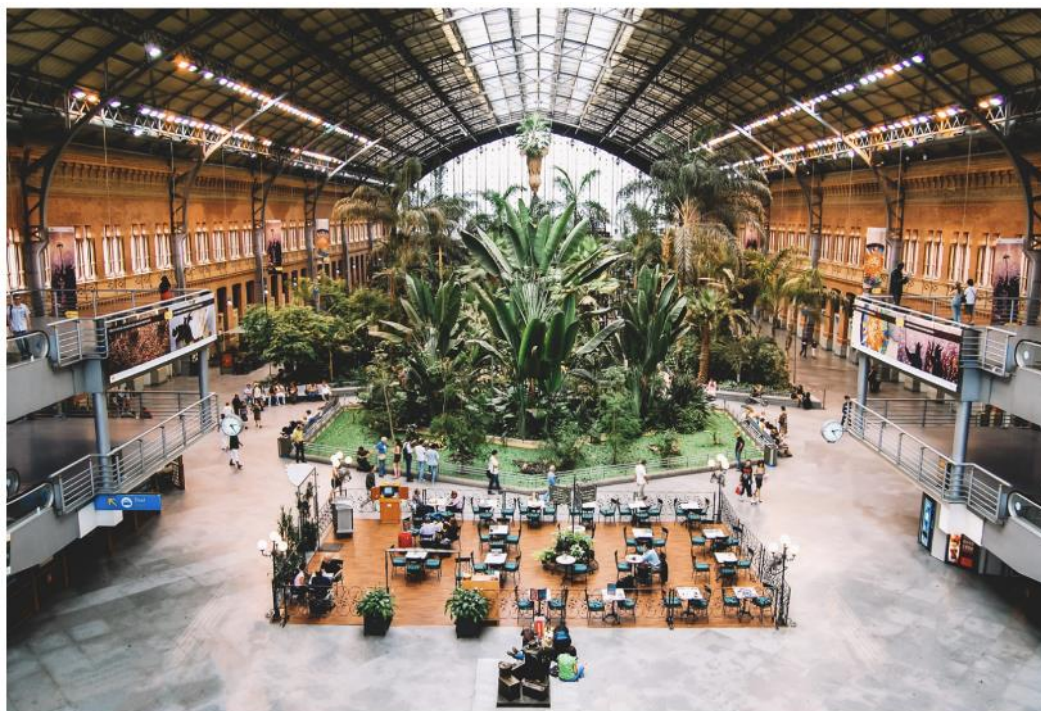
4. Zasady modernizacji istniejącej przestrzeni architektonicznej (Z. Szparkowski)

Projektowanie przestrzeni opiera się nie tylko na tworzeniu nowego bytu, zupełnie niezależnego od jakiegokolwiek kontekstu, ale również polega na modernizacji przestrzeni już istniejących, szczególnie w kontekście przestrzeni architektonicznych. Podstawy tego typu działań opracował polski inżynier Zygmunt Szparkowski. Źródło: <https://www.ssw-sopot.pl/wp-content/uploads/2018/07/7.-Modernizacja-przestrzeni-architektonicznej.pdf>

- **Przestrzeń wewnątrz przestrzeni.**

Początek cytatu.

“W tym modelu modernizacji następuje dodanie nowej przestrzeni do już istniejącej wewnętrznej. Wówczas pierwotna przestrzeń staje się obudową nowo dodanej. Ta ostatnia jest uzależniona od pierwszej wobec swojego umiejscowienia i skali. Natomiast kształt nowej przestrzeni wewnętrznej nie musi być uzależniony od kształtu przestrzeni pierwotnej. Przestrzeń wewnętrzna odsunięta od ścian przestrzeni pierwotnej jest zwykle pozbawiona bezpośredniego oświetlenia dziennego, widoku na zewnątrz”. Koniec cytatu.

11. Zmodernizowana przestrzeń hali dworcowej Atocha w Madrycie.

- **Zmiana lub przekształcenie przestrzeni wewnętrznej w ramach osłony przestrzennej.**

Początek cytatu.

“W tym przykładzie modernizacja polega na powiększaniu względnie zmniejszaniu przestrzeni wewnętrznej. Osłona przestrzenna powstaje tu na skutek wzajemnego zróżnicowania odległości między osłoną a przestrzenią wewnętrzną. Wraz ze wzrostem objętości przestrzeni wewnętrznej osłona traci stopniowo wpływ na zawartą w niej formę. Wolna przestrzeń pomiędzy pierwotną osłoną i nową formą przestrzeni wewnętrznej jest coraz bardziej „ściśnięta” i spełnia rolę cienkiego okrycia wokół nowego kształtu przestrzeni”.

Koniec cytatu.

12. Muzeum Techniki w Berlinie.

- **Skręcanie przestrzeni wewnętrznej.**

Początek cytatu.

“W tym modelu działanie polega na zasadzie „skręcenia przestrzeni wewnętrznej”, gdyż ulega zmianie pozycja formy przestrzeni wewnętrznej. Może to być spowodowane zamiarem zaakcentowania przestrzennego danej formy. Forma nowej skróconej przestrzeni może mieć kształt podobny lub odmienny od przestrzeni, w której się znajduje. Zasadniczą jednak kwestią jest odmienna orientacja kątowa w stosunku do pierwotnego położenia przestrzeni wewnętrznej. W ten sposób można utworzyć dodatkową i skróconą siatkę modułarną w stosunku do pierwotnej orientacji”. Koniec cytatu.

13. Muzeum Muzyki w Paryżu.

- **Przestrzeń podłączona.**

Początek cytatu.

“Przestrzeń podłączona składa się z dwóch lub większej liczby przestrzeni. Ich powierzchnie względnie objętości, zachodzą na siebie. W ten sposób tworzą one podział strefowy przestrzeni. Zwykle przenikające się objętości zachowują swoją identyczność, ale na skutek ich

„podłączenia” może się wyłaniać nowa interpretacja ich ukształtowania. Taką interpretacją związaną z przenikaniem powierzchni – objętości jest wspólna strefa dla przenikających się form”. Koniec cytatu.

- **Różna przestrzeń pączkująca.**

Początek cytatu.

„Różna przestrzeń pączkująca może być interpretowana w dwojaki sposób. Z jednej strony tego rodzaju przestrzeń może być w pełni zintegrowana z przestrzenią, z której się wywodzi. Wówczas wprowadzona forma nowej przestrzeni stanowi uzupełnienie pierwotnej, ale wnosi też istotne zmiany w jej położeniu i skali. Z drugiej strony nowa forma pączkująca może być interpretowana, jako

zdecydowanie różna od przestrzeni pierwotnej. W takim wypadku może stać się dominantą w stosunku do poprzedniej i wyznaczać całkowicie nową, niezależną przestrzeń”. Koniec cytatu.

15. Pawilon w Parc de la Villette.

- **Ogniwko łączące.**

Początek cytatu.

“Ogniwko łączące znajduje zwykle rozwiązanie w układzie poziomym. Łączy ono dwie funkcjonalnie niezależne części. Stanowi ono

zwykle ognisko symetrii lub dominantę. Może też zawierać różny program funkcjonalny wobec dwóch lub więcej przyległych do niego części”. Koniec cytatu.

16. Muzeum Techniki i Przemysłu w Paryżu.

- **Przestrzeń przyległa.**

Początek cytatu.

“Rodzajem pokrewieństwa przestrzennego jest przyległość. W ten sposób każda z przestrzeni staje się określona wyraźnie w stosunku do wymagań funkcjonalnych lub symbolicznych. Relacje przestrzenne pomiędzy obydwojma przyległymi objętościami są uzależnione od rodzaju rzutu, który je łączy lub rozdziela. Zwykle otwory komunikacyjne kształtują granice wzrokową oraz kształtują wejście pomiędzy dwiema przyległymi przestrzeniami. Wzmacniają indywidualność każdej przestrzeni o określonym programie funkcjonalnym”. Koniec cytatu.

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

17. Filharmonia w Szczecinie.